

Dr Zorica Mršević¹

Medijski pristup rodno zasnovanom nasilju²

Apstrakt

Bazirajući svoje istraživanje na kontinuiranom svakodnevno vođenom press clipping-u tokom tri godine, 2009 – 2011, sedam štampanih i dva elektronska medija, autorka daje kvalitativnu analizu tekstova koji se odnose na slučajeve rodno zasnovanog nasilja, sa posebnim osvrtom na najčešće slučajeve porodičnog nasilja u dve godine: 2010 i 2011. Analiziraju se kao prvo dobre strane medijskog pristupa rodno zasnovanom nasilju, posebno njegovu ulogu „duvača u pištaljku“ tj. informisanju o konkretnim slučajevima i o dimenzijama i pojavnim oblicima fenomena o kome je reč. Takođe se navode i najrari momenti koji se sastoje u slučajevima romantiziranog deformisanja stvarnosti i opravdanja nasilja, npr. u 2010 izveštavanje o slučaju Pajčin/Kapisoda a u 2011 izveštavanje o slučaju Ponjiger. Autorka na kraju skreće pažnju na uznemiravajuću činjenicu naglog prestanka izveštavanja o partnerskim ubistvima žena od sredine oktobra 2011 što ukazuje da se društvenom problemu nasilja verovatno priključuje još i problem ugrožavanja medijskih sloboda.

Ključne reči: Mediji, porodično nasilje, partnerska ubistva žena, mržnja žena, kvalitativne analize nasilja, analiza medijske „tišine“, vanmedijski uticaji

¹ Vanredna profesorica Fakulteta za evropske pravno političke studije, Novi Sad
Naučna savetnica Instituta društvenih nauka, Beograd

² Ovaj tekst je nastao u okviru projekta: Društvene transformacije u procesu evropskih integracija - multidisciplinarni pristup, koji je finansiran od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj u periodu 2011-6.

Prezentiran je na Drugoj godišnjoj konferenciji Viktimološkog društva Srbije: Žrtve kriminaliteta i žrtve rata: međunarodni i domaći kontekst, na tematskoj sesiji Žrtve nasilja: pravo, mediji i institucije, održanoj 24 novembra 2011 u Beogradu.

Granice mog jezika jesu granice mog sveta

Vitgenštajn

Uvod

Medijsko izveštavanje o nasilju nad ženama i uopšte, o društvenom kontekstu u kome se ono dešava i o položaju žena, dobar su i korisan izvor informacija. Donoseći sistematski i kontinuirano informacije o najtežim delima nasilja sa smrtnim ishodom, mediji imaju i vrlo značajnu društvenu ulogu „duvača u pištaljku“ na čemu im svakako treba odati priznanje (Mršević, 2008:70). Mediji su takođe, ne treba smetnuti s uma, i proizvod društva u kome se žilavo održavaju odnosi nejednakosti, sebičnosti i nehumanosti (Torlak, 2011:192), pa izveštaji o nasilju nad ženama ne retko pružaju dokaze da je društvo upravo „takvo“, nejednako, nasilno, nesolidarno i da nasilje o kome izveštavaju ujedno povratno deluju održavajući upravo takve društvene odnose nepromenljivim.

I u posmatrane dve godine, 2010³ i 2011, kao i svih prethodnih godina mediji izveštavaju da muškarci ubijaju, prebijaju i siluju žene. Iz medijskih izveštaja provejava i stalno prisustvo uverenja nasilnika da „imaju pravo“ kao muškarci da to rade. Tako su vaspitani, tako shvataju prava i ulogu „pravog muškarca“ u društvu i porodici, nasilje je za njih «normalna» reakcija na stresove i frustracije izazvane životnim nedaćama ili trenutnom ljutnjom. To je onaj prvi momenat u kom pogledu uloga medija može da bude negativna, i to ne samo ako direktno promovišu nasilje (što se obično ne dešava) ili umanjuju njegove posledice (što se dešava), već i ako su izveštaji koncipirani tako da šire stereotipe o društvenim ulogama žene i muškarca. A promocijom stereotipa zapravo opravdavaju i podstiču nasilje, bez obzira na odsustvo

³ Već sami naslovi svojom brutalnom ogoljenošću deluju mobilisuće, npr.: Pesnicama tukao staricu sve do smrti, Ženu mučio i ubio strujom, Nije mogao da pronađe mobilni telefon pa je nasnuo na suprugu i izbo je nožem, Pretukao ženu jer mu nije postavila večeru, Polio suprugu benzinom i zapalio je, Tukao maloletnu i trudnu nevenčanu suprugu.

takve namere. Nasuprot tome je moguća pozitivna uloga medija – kada informišu javnost i podižu svest o uzrocima i posledicama nasilja nad ženama.

Mediji su značajan izvor informacija o mnogim temama vezanim za položaj žene u društvu. Tako saznajemo da postoji rodno diferenciranje brakorazvodnih uzroka pa se žene najčešće razvode zbog muževljevog nasilja (psihičkog, fizičkog ili ekonomskog), njegovog alkoholizma i različitih vrsta zavisnosti (od kocke, posla, ljubavnice). Muškarac pak, najčešće donosi odluku o razvodu kada proceni da žena ne prihvata svoju tradicionalnu polnu ulogu i da porodica ne predstavlja centar njenog univerzuma, odnosno, kada ona ima socijalni život, viđa se sa drugaricama, i želi da putuje i ekonomski je nezavisna. Već iz tog podatka, iako je on, pre svega, statističkog tipa, dolazimo do važnog saznanja o uzrocima, ne samo bračnih brodoloma, već i porodičnog nasilja, jer kada znamo šta je mnogim muškarcima nepodnošljivo u braku do te mere da se odlučuju na razvod, jasno je da će pre razvoda mnogi od njih posegnuti za „argumentima“ fizičke sile.

Medijsko izveštavanje o nasilju u 2010.

Mediji dosta izveštavaju o nasilju, pa tako i o porodičnom nasilju, kao i o drugim oblicima nasilja nad ženama. Iz *press clipping-a*⁴ može se već na prvi pogled uočiti da je i u tom, nimalo slučajnom uzorku, mnogo manje analitičkih tekstova, svega 16.7%, dok je većina, 83.3%, informativnog karaktera, tj. prezentira činjenice nasilnog čina.

Najveći broj tih medijskih izveštaja je dakle ostao vezan za "pojedinačni slučaj", bez dubljeg preispitivanja problema i društvene odgovornosti, koje bi društvenu reakciju usmerilo na njegovo sistemsko rešavanje. Nesumnjivo postoji dobra strana takvog medijskog pristupa, jer se time dobija osnovni orijentir o učestalosti nasilja i to na teritoriji cele Republike. Zbog toga treba odati priznanje medijima što kontinuiranim i sistematskim izveštavanjem u Srbiji imaju neophodnu ulogu „duvača u pištaljku” tj. društvenog aktera koji prvi dokumentovano ukazuju na postojanje nasilnih krivičnih dela i time doprinosi pokretanju odgovarajućih postupaka od strane nadležnih institucija.

Najgori medijski momenti u pogledu nasilja nad ženama u 2010.

⁴ *Press clipping* se radio kontinuirano i svakodnevno tokom 2010 i 2011, iz sedam štampanih dnevnih novina, Politika, Danas, Blic, Večernje novosti, Press, Kurir, Dnevnik, i dva elektronska medija, B92, RTS.

Negativnih medijskih momenata u pogledu rodno zasnovanog nasilja u 2010. nema brojno mnogo, ali je, nažalost, njihov uticaj veoma loš, što je slučaj s medijskim linčem Ksenije Pajčin. Možda taj uticaj nije imao nikakve druge posledice osim širenja medijskog neukusa. Konačno Kriminologija nas uči da mediji nisu kriminogeni faktor i da ne zauzimaju značajno mesto u kauzalitetu vršenja krivičnih dela. Komunikolozi takođe ne smatraju da su izveštaji o nasilju direktni uzroci nasilja, niti da mediji uopšte mogu da imaju takve neposredne efekte. Ipak, ne može se prenebregnuti da je posle medijskog izveštavanja o tom slučaju, od aprila 2010 započeta crna serija partnerskih ubistava žena (sa ili bez samoubistva nasilnika) iz razloga koji su definisani kao „ljubomora“, a nose pojedine prepoznatljive „*carbon copy*“ karakteristike. U negativne medijske pojave ubajamo i omogućavanje medijskog prostora za „samohvaljenje“ sopstvenim nasilničkim ponašanjem u TV programima Trenutak istine i Balkanskom ulicom.

Primeri

a) Martovski medijski linč Ksenije Pajčin

Danima su pojedini mediji relativizovali nasilje kojem je žrtva bila izložena i zbog kojeg je i stradala. Tekstovi o navodnoj trudnoći, prekidu trudnoće, uzvraćenoj ili neuzvraćenoj ljubavi, tekstovi sa detaljima iz njihove veze – na nedopustiv način su prikazali ubistvo, a odgovornost za ovaj čin predstavljali kao podeljenu između žrtve i počinioca. Pomeran je fokus sa priče o nasilju nad ženama i nasilju u partnerskim odnosima, zanemarena je činjenica da je žrtva pokušavala da napusti ovaj nasilan odnos, a umesto toga, žrtva i nasilnik predstavljani su maltene kao „Romeo i Julija u svetlu svoje tragične ljubavi“, dok je patološka ljubomora predstavljena kao „romantična ljubav“. Kao da je zaboravljeno da mediji ne smeju da veličaju zločine, i da je shodno tome nedopušteno da se piše o „fatalnoj ljubavi koja se završila tragično“ ili o „srpskoj verziji Šekspirovih junaka - Romea i Julije“. Na ovaj način, mediji su zapravo opravdali zločin i učinili da nasilje nad ženama postane nešto što se može „odbraniti“ nekim „kvaziargumentima“.

Izostalo je pri tom jasno ukazivanje da ljubomora nije ljubav nego oblik kontrole drugih, da je kontrola drugih oblik nasilja od koga je samo korak do fizičkog nasilja što se u tom slučaju upravo i dogodilo. Izostale su prave teme za medije nakon ovog tragičnog ubistva i samoubistva, a to je analiza fenomena nasilja u partnerskim odnosima, nasilje muškaraca prema ženama, zatvorenost kruga nasilja iz koga žrtva

često živa ne može da izađe, postojanje odgovornost policije i drugih institucija u sprečavanju tj. suzbijanju nasilja, te napori da se podigne svest o opasnosti i rizicima posedovanja vatrenog oružja.

Epilog: Nakon zajedničkog protesta ženskih NVOa, ova tema je „skinuta“ sa medija. Neizvesno je da li se promenio način izveštavanja, ili je pažnja medija prosto prenet na neke druge teme.

b) Trenutak istine

Svetozar Barić iz Malog Mokrog Luga je u kvizu „Trenutak istine“ tvrdio da već 20 godina tuče svoju suprugu i decu. Barić je u emisiji od 31. marta izjavio da je on „vlasnik“ svoje žene, da je prvog dana braka „išamarao ženu da bi ona znala da neće biti lako“, kako i da je tukao decu „zato što su ona plakala dok je prebijao suprugu“.

Epilog: Javni tužilac je pokrenuo krivični postupak zbog krivičnog dela porodičnog nasilja protiv Svetozara Barića, ali mediji nisu više izveštavali o ovom slučaju, tako da je pravosudni epilog nepoznat u široj javnosti.

c) Balkanskom ulicom

U emisiji Balkanskom ulicom, emitovanoj u nedelju, 11. aprila, na Radio televiziji Srbije gost je bio glumac Vuk Kostić a autorka emisije je Vesna Dedić. Glumac se hvalio kako se zna šta bi uradio kada bi svoju partnerku video sa drugim muškarcem, „naravno, ubio bi je istog trenutka, bez razmišljanja“, na šta se voditeljka nasmejala sa odobravanjem.

Ženske NVOi ocenile su ovo kao promociju nasilja nad ženama u situaciji u kojoj je u prethodna tri meseca u Srbiji ubijeno 12 žena. U protestima, koji su usledili, naglašeno je da je obaveza i dužnost Javnog servisa da ukazuje na ove i slične društvene probleme sa jasnom kritičkom distancom.

Epilog: 15 aprila Javni servis se izvinio povodom izjave glumca Vuka Kostića da bi ubio svoju partnerku da je vidi u društvu drugog muškarca.

Medijsko izveštavanje o nasilju u 2011.

Tokom 2011 došao je do izražaja tzv. akcioni potencijal medijskog izveštavanja o nasilju u vidu organizovanja nekoliko nacionalnih konferencija o nasilju nad ženama, pojavi kvalitetnih analizičkih tekstova u medijima kao i podržavajućim izjavama zvaničnika. Naime, medijsko predstavljanje nasilja nad ženama uvek ima određeni

akcioni potencijal, tj. ima određene efekte kako na opštu medijsku publiku, tako i kvalifikovanu javnost, u konkretnom slučaju, sve društvene aktere koji se bave pitanjima rodne ravnopravnosti (u vidu pojave artikuliranih zahteva za društvenim, pravnim i političkim promenama).

Iako je proporcija analitičkih tekstova u odnosu na informativne gotovo ista i kreće se od konstantnih 15 do 20% analitičkih prema 80 do 85% informativnih, osnovna razlika u 2011 u odnosu na prethodnu godinu je sve izraženije prisustvo kvalitetnih analitičkih tekstova. U njima se uz pomoć kompetentnih sagovornica/sagovornika daju kvalitetni odgovori na pitanja etiologije i fenomenologije rodno zasnovanog nasilja, posebno u pogledu njegove najrasprostranjenije podvrste, porodičnog nasilja. Pominjemo da se najbolji tekstovi ove vrste objavljuju, doduše povremeno, u *Politici* i *Večernjim novostima*, npr. autorki K. Đorđević i I. D. Ljutić. Izdvajamo sledeće tekstove kao prave male studije o uzrocima i posledicama porodičnog nasilja koji se prethodnih godina nisu pojavljivali u srpskim medijima: *Batine koštaju državu četiri milijarde* (V.C.S., 2011:6), *Nasilni muževi ubijaju* (Crna hronika, 2011), *Krvava despotija muškaraca* (Milovanović-Hrašovec, 2011:22), *Porast nasilja u porodici* (Ljutić, 2011:19), *Kako izaći iz začaranog kruga nasilja* (Đorđević, 2011:8), *Mržnja na daljinu* *Večernje novosti*, 2011:4), *Porodični zločini sve češći* (Uskoković, 2011:11), *Od ruke nasilnika za pola godine stradalo 29 žena* (Đorđević, 2011:8), *Poznanici brutalniji od manijaka iz mraka* (Isailović, 2011:17).

U ovu kategoriju spadaju i analize preuzete od nevladinih organizacija ili zaključci nekoliko nacionalnih konferencija koje su tokom 2011 održane na temu nasilja nad ženama, kao i izjave državnih zvaničnika, npr. iz Uprave za rodnu ravnopravnost, predsednice Saveta za ravnopravnost polova (Srbija: U porodičnom nasilju ubijeno 28 žena, *Tanjug*, 2011:13.12), ministra rada i socijalnih pitanja (*Strože kazne za porodične nasilnike – Z.M*, 2011:7), državnog sekretara u Ministarstvu pravde (*Kazne za nasilje u porodici ubuduće bi trebalo da budu dodatno pooštrene – Bulajić J*, 2011:6), ovlašćenih policijskih zvaničnika i sl.

Nisu sve te analize dovoljno kvalitetne i ne daju sve uvek kvalitetne odgovore. Kao najgori momenti medijskih analitičkih promašaja su sigurno analize kojima se kao uzroci nasilja nude neke vrste poremećaja ličnosti nasilnika, čime se potpuno negira društveni kontekst koji dovodi do blage društvene osude, retkog pravnog sancionisanja i gotovo nikakvog institucionalnog preventivnog delovanja. Suština je,

po tim kvazianalizama poremećaj ličnosti (Talović, 2011:13) ali se ne objašnjava kako takve poremećene ličnosti nepogrešivo biraju za žrtve svoje supruge, majke i decu, dakle slabe i nebranjene a ne npr. uniformisana lica, šefove, prolaznike. Ovom promašanom objašnjenju nasilja u 2011 se pridružuju tekstovi kojima se negira i samo postojanje pojma femicid, na primer: „Sve popularniji termin "femicid" kod nas, izaziva samo čuđenje (Bera, 2011). „Femicid je gruba reč za Srbiju. Apelovala bih, ali ne znam kako, na udruženja i institucije koje se bave problemom žena, njihovim pravima, da femicid zaborave i da se posvete više stvarnom, ovozemaljskom problemu u našoj državi, u državi u kojoj živimo i koju svojim delovanjem predstavljamo“. Ili: „Taman sam pomislio kako su odgovorne građanke, demokratske političarke, aktivistkinje civilnog društva i, dakako, žene u crnom i one u raznobojnom, smislile novu reč i tako doprinele novogovoru... Femicid. Kad, ono, ništa. Reč *femicid* u engleskom jeziku postoji od 1801, a znači ubijanje *žena*; 1848. objavljena je *Wharton's Law Lexiconu*. Trista jedanaest godina kasnije, na beogradskom Trgu Republike, ovog 8. marta žene (preživjele, valjda) ustaju protiv ubijanja žena! Pošteno priznajem da ovu novoreč iz novogovora ne razumem.“ (Ćirić, 2011:Vreme, br. 1054).

Slučajevi u 2011

Što se samog nasilja nad ženama tiče, i kroz medijske izveštaje jasno je vidljiva vrlo neskrivena, ogoljena mržnja prema ženama kao preovlađujuća emocija počinioca i snažna motivaciona energija za njihovo izvršenje. Medijski izveštaji navode tri kategorije nasilja nad ženama, 1) slučajeve partnerskog nasilja (najveći broj), 2) nasilja koje su izvršili neke druge, žrtvama bliske osobe, poznanici, susedi, profesori žrtava, lekari koji ih leče i sl. i 3) situaciono nasilje mržnje od strane žrtvi nepoznatog izvršioca zbog pretpostavljene seksualne orijentacije (npr. pokušaj ubistva devojke posle neodržane Parade ponosa).

Od partnerskog nasilja izdvajamo najteže slučajeve sa smrtnim posledicama, koji se mogu grupisati u dve grupe. Prvu čine oni kada je posle višegodišnjeg nasilja, pretnji ubistvom, a ponekad i posle razvoda došlo i do ubistva ili pokušaja žene, i slučajeve kada je ubica posle ubistva ili pokušaja ubistva, izvršio ili pokušao samoubistvo. Za obe ove grupe, karakteristično je ipak da je tragediji prethodilo višegodišnje nasilje, za koje su „svi znali“, kao i neuspešno traženje pomoći žrtve od policije i institucija. Takođe, takvi slučajevi često dokazuju da razvod nije kraj

porodičnog nasilja jer često predstavlja zapravo „prečicu“ koja vodi do smrtnog ishoda, žene, dece, drugih najbližih srodnika, pa i samog nasilnika.

Izveštavanje u sličajevima nasilja izvršenog od strane poznatih izvršilaca ali koji ne spadaju u porodično domaćinstvo žrtve, karakteriše se najvernijim prikazom činjeničnog stanja tragičnog slučaja. Tu izostaje negativno kontekstuiranje žrtve kao i traženje, romantičnih, ljubavnih momenata u događaju, što je svakako pomak na bolje. Tu se bez mistifikacije, faktografski navode racionalni i iracionalni motivi nasilnika, mržnja, koristoljublje, požuda: Usmrtili staricu na kućnom pragu (Kolundžija, 2011:14), Iskasapio ženu zbog 350 evra (Nikolić, 2011, Kurir), Maljem presudio svojoj šefici (Večernje novosti, 2011:13), Ubijena zbog kirije (Delić, 2011), Ubica ponavljao: "Mrzim žene" (Vukmirović, Babić, 2011:12), Dobila batine umesto plate? (Onodi, 2011), Ženu silovao, pa je zadavio!(Press, 2011:12,13), Silovao poznanicu celu noć, a potom je tukao štanglom (Starčević, 2011), Doktor me silovao! (Kurir, 2011:12), Profesor hteo seks u zamenu za ocenu! (Jelovac, 2011:6), Ubijena u podrumu kuće (Lemajić, 2011:12), Šestoro komšija čak 40 minuta tuklo doktorku (Nedeljković, 2011:8).

Mediji jesu kanal prezentacije i interpretacije stvarnosti, ali u nekim slučajevima idu korak dalje i postaju kreatori jedne specifične metastvarnosti, menjajući svesno događaje na način senzacionalnosti, romantiziranja nasilja, čime u krajnjoj liniji opravdavaju nasilje. Mediji su tokom 2010 i u 2011 nametali svoje verzije događaja, pletući svoje priče koje su se, kako vreme prolazi sve više razlikovale od stvarnosti.

Decembarski medijski linč Ilonke Ponjiger

Tipična u 2011 bila je medijska sapunica o „tragičnom porodičnom samoubistu porodice Ponjiger“ koju su mediji eksploatisali tokom decembra 2011. Uništena oficirska čast muža medijski je prvo ponuđena, pa pretpostavljena a zatim i uzeta kao „nepobitna“ činjenica, kao stvarni razlog za porodično samoubistvo. Povrh toga, prećutno se podrazumelo da je u našoj kulturi i tradiciji sasvim uobičajeno da žena dobrovoljno prati muža u smrt, pa i samoubistvo kada on ima za njih razloge, i povrh toga, da na smrt iz tih, zapravo muževljevih, razloga osudi i sopstveno dete. Pomenuta je samo na početku izveštavanja o ovom slučaju mogućnost druge verzije, „... da je Palko, verovatno pod pretnjom oružjem primorao Ilonku da, sa detetom u naručju, skoči dole. Potom je skočio i on.“ (Ljutić, 2011:15) Samo u tom tekstu se navodi da

se mesecima pre toga sukobljavao sa suprugom i majkom, ljut i ogorčen zbog svega što mu se u životu desilo i što ga je osujetilo da ostvari život kakav je planirao. Sve to je odjednom nestalo i mediji su ponavljali neprestano da su se „oni mnogo voleli“, „da ni smrt nije mogla da ih rastavi“, „odlučili se za zajednički skok“ i sl. Posle prvog izveštaja sa nagoveštajima porodičnog nasilja kao uzroka ove tragedije, niko se više u medijima nije zapitao da li je Ilonka Ponjiger ipak nije bila baš toliko slepo zaljubljena da bi pristala da ubije dete i samu sebe liši života. Umesto da se događaj mnogo realnije okarakterise kao ubistvo te žene, pokušaj ubistva deteta i samoubistvo ubice, počela je da se po svim medijima nekritički ponavlja ista romantizovana verzija zajedničkog skoka u smrt sa „voljenim detetom koga su čekali punih 17 godina“. Motivaciona nerealnost ženinog pristanka i slaba činjenična zasnovanost kao da nikoga u medijima više nije interesovala. Lažna, iskonstruisana romansa još jednom je upotrebljena kao negiranje nasilja i samim tim, postala opravdanje za njega.

Još jedna kritika koju su mediji dobili u pogledu izveštavanja o ovom slučaju bilo je jasno identifikovanje dečaka koji je preživeo, njegove rodbine, mesta odakle je, cele ostale porodice i sl.

Nestanak izveštaja o partnerskim ubistvima žena od oktobra

Uočljiv je i nestanak medijskih izveštaja o partnerskim ubistvima žena od sredine oktobra 2011⁵, tako da je poslednji članak te vrste objavljen 12 oktobra 2011: Dve smrti zbog ljubomore (Ljutić, 2011:16). Nestank te podteme na specifičan način medijskog prezentiranja žene, koji se naziva fragmentacija, a koji je preuzet iz medijske fotografije, sastoji se u rastavljanju delova ženskog tela, ženske situacije, čime se negira postojanje celine. U konkretnom slučaju, fenomen rodno zasnovanog nasilja, fragmentiran je podtematski i odstranjen, s efektom umanjivanja njegovog značaja, jer je izostalo ono najteže, sa smrtnim ishodom.

Mediji su kod nas decenijama funkcionisali na društveno poželjan način, kao agensi socijalizacije čija su kulturna, ideološka, politička, moralna, i vrednosna usmerenja bila podudarna sa vladajućom ideologijom i temeljnim društvenim ciljevima i vrednostima. Kako je medijski sistem decenijama imao transmisionu funkciju (Baćević, 2004:21), odmah je vrlo lako postavljeno (za sada još uvek

⁵ Do kraja 2011 i posle, do sredine februara 2012, kada je ovaj tekst predat u štampu, što je četiri meseca da se u Srbiji, po medijima, nje desilo ni jedno partnersko ubistvo, što je teško verovatno, imajući u vidu upravo medijske izveštaje iz prethodne dve i po godine.

neodgovoreno) pitanje, da li je nestanak tih slučajeva iz medija (ipak) po nečijem nalogu? Zapravo na već postojeći problem porodičnog nasilja koji žene košta života, nadovezuje se možda još jedan problem, kršenja medijskih sloboda.

U svetlu „nestanka“ ove čitavog pod teme, sve do sada uobičajene kritike medija u pogledu njihovog izveštavanja o rodno zasnovanom nasilju, postaju minorne kao npr. objavljivanje slike žrtve, zahtevi da opiše zašto i kako se sve dogodilo, da pojasni zašto je baš tada bila baš tu, čime se ne doprinose senzibilisanju javnog mnjenja na nasilje (Dekić, 2004:29-37) Naime, ako je moguće da su partnerska ubistva nestala iz medija po nečijem nalogu, onda smo odjednom svi postali svedoci izvanmedijskih problema koji daleko prevazilaze sve što se kao problem može identifikovati u pogledu medijske produkcije.

Iako se smatra da ženske studije imaju bogato iskustvo u analiziranju „tišine“ (Milivojević, 2004:10), ipak su do sada najčešće vršene medijske analize samo tzv. prvog nivoa, koga čine individualna svojstva medijskih proizvoda. Drugi nivo koga čine profesionalna pravila i procedura, profesionalni i etički kodeksi, takođe je sporadično bio deo rodni analiza, kao i treći, organizacioni nivo nastanka medija u medijskim organizacijama, koje imaju svoju (dakako i rodnu) podelu uloga, hijerarhiju procedure, grupnu dinamiku i sl. Sada je došao momenat da se obradi pažnja na sledeći, četvrti nivo mogućih vanmedijskih uticaja na medijske sadržaje od strane političkih subjekata na direktan ili indirektan način. Istovremeno u domen analitičkog interesa dolazi i peti, ideološki nivo po kome se medijski sadržaji usklađuju sa vladajućom ideologijom (Miletić, 2011:23)

Zaključne napomene

Nasilje prema ženama, porodično i u partnerskoj vezi, predstavlja se najčešće kao pojedinačni, izolovani i privatni problem. Trebalo bi ga uvek predstavljati u kontekstu društvene odgovornosti za zaštitu osnovnog ljudskog prava na siguran i slobodan život, kao i u kontekstu odgovornosti za stvaranje nenasilnih društvenih i privatnih relacija i odgovornosti za javnu politiku „nulte“ tolerancije na svako nasilje.

Česta je upotreba stereotipnih objašnjenja za nasilno ponašanje, odnosno navođenje „nezaposlenosti“, „alkoholizma“, „siromaštva“, „ljubomore“ i sl, kao uzroka nasilja, što ukazuje na neobaveštenost o fenomenu nasilja. Izveštavanje o nasilju nad ženama je jedna od tematskih oblasti u kojoj kao da se podrazumeva da se čitav ženin univerzum okreće oko muškaraca, jer on poseduje ključ svega – novac,

zakon, rečju, moć, pa se neprestano ulažu naponi u identifikovanje šta je „njega“ navelo na nasilje i ubistvo. Čini nam se da je važno još jednom naglasiti da je „romantiziran prikaz“ partnerske veze koja se tragično završava – ubistvom partnerke, čak i kada partner izvrši samoubistvo, potpuno neodgovarajuć. Tu naime, nema mesta za bilo kakvu romansu a još manje, opravdanje nasilja.

Uočava se takođe, da opisi situacije nasilja uključuju provokaciju partnerke, ili reči i komentari kojima se implicira da je žrtva svojim ponašanjem „provocirala“, „izazvala“, ili bar „ništa nije činila da se zaštiti“ i sl. To doprinosi da se dobije utisak da se nasilje opravdava ili umanjuje, da se okrivljuje žrtva i da se odgovornost prebacuje na nju. I konstrukcije kao što je – „bez ikakvog razloga“, nisu prihvatljive, jer sugerišu da inače postoje neki „opravdani“ razlozi za nasilje, kao i konstrukcije – „došlo je do tragedije“, koje upućuju da se nasilje nekako „desilo“ (valjda samo od sebe), a ne ukazuju na odgovornost onog ko ga je učinio.

Opisivanje nasilja kao „tuče“, „sukoba“, „svađe“, „prepirke“, „višegodišnje bračne nesloge“, „neraščišćenih porodičnih odnosa“, ne samo što potvrđuje nerazumevanje uzroka i prirode nasilja, već relativizira (isključivu) odgovornost onoga ko čini nasilje, sugerisanjem da se radi o uzajamnoj agresiji između aktera koji imaju jednake fizičke moći i društvene pozicije, a time i jednake (slične) odgovornosti.

U nekim novinskim tekstovima i TV prilozima nisu poštovana osnovna zakonska određenja i temeljna načela medijske etike kada je u pitanju identitet učesnika: imena žrtve i njoj bliskih osoba, svedoka, kao i specifični detalji koji pripadaju ličnim i osetljivim ličnim podacima, koje je zabranjeno objavljivati, fotografije na kojima nije „zamađjen“ identitet, detalji iz života ili slučaja, mesto događaja i slični podaci, koji bi mogli da doprinesu identifikovanju žrtve.

Dosta je elemenata medijskog izveštavanja o nasilju nad ženama, koji mogu da budu korigovani stručnijim i profesionalnijim pristupom, a, pre svega, eliminisanjem stereotipnog prikazivanja odnosa polova, kao i društvenih i porodičnih uloga žena i muškaraca. Treba upozoriti i da takav medijski stil afirmisanja stereotipa, dodatno jača status quo podele društvene moći između žena i muškaraca (Kitzinger, 2004: 13-19). Pritom, medijske slobode nisu prepreka kvalitetnijem izveštavanju medija o nasilju nad ženama, naprotiv, one su pravi instrument koji to omogućava. Formula „edukacija i medijska samoregulacija“ možda su put ka boljem medijskom

izveštavanju o toj temi, sadržanih i u nedavno donetim dokumentima Saveta Evrope u pogledu eliminisanja stereotipnog predstavljanja u medijima.

Sve rečeno o nedostacima medijskog predstavljanja nasilja ograničeno je na analizu sadržaja medija, dok ono što je „iza“, dakle samo funkcionisanje medija, odnosi unutar medijskog sistema i eventualno ostvarivanje kontrole nad medijima, tek treba da se analizira. Naime, kada ženska, aktivistička i opšta javnost ostaje uskraćena čak i za taj vrlo jednostavni podatak o broju ubijenih žena od strane njihovih partnera, shvatimo svu važnost slobodnog medijskog izveštavanja koje kada je i loše, ipak odražava stvarnost, i kao takvo, vrlo je neophodno. Nestajanje izveštaja o partnerskim ubistvima žena skrenulo je nužno pažnju na funkcionisanje medija i moguće uticaje.⁶ Izveštavanje o nasilju je prestalo da bude informativno neutralno onda kada je postalo činjenična baza ne samo za feminističku kritiku, već i šire društveno angažovanje protiv nasilja nad ženama, posebno onog koji odnosi ženske živote u kome su učešće uzeli i državni organi, akademija, civilno društvo.⁷ Jasno je da se medijska politika razvija u ovom specifičnom vremenu koje je obeženo društvenom klimom kao proizvodom političkih, ekonomskih, kulturnih pa nezaobilazno i rodni sistema, koji bitno utiču i na sam medijski sadržaj (Višnjić, 2011:18), kako onaj koji je objavljen tako i onaj s kojim to nije slučaj.

Opštije pitanje je da li uopšte današnji demokratski sistemi mogu u sebi sadržati metode manipulisanja medijima jer kao da se, na prvi pogled, ova dva pojma isključuju. Ipak, ne treba smesti s ume da se postmoderna demokratija ne zasniva na volji većine, nego ponašanju većine koje se postiže uspešnim ostvarivanjem određenih komunikacionih strategija (Miletić, 2011:28). Umanjivanje posledica partnerskog nasilja isključivanjem medijskih izveštaja o partnerskim ubistvima žena možda je ta novopronađena komunikaciona strategija prilagođavanja medija u konkretnom slučaju, ne nekoj posebnoj ideologiji, već više predizbornim marketinškim političkim aspiracijama u izbornoj godini.

⁶ „Tačno je da je naša štampa, kako to kritički umovi tvrde, kontrolisana, ali baš joj zbog toga treba verovati. Dakle ovako: ne čitati između redova, kao što se radilo za Titovog i Slobinog vakt, nego čitati nenapisano.“ (Basara, 2012:Danas 9.1)

⁷ Mediji predstavljaju uticajnu zonu u kojoj se formiraju i proizvode vladajuće vrednosne matrice i zato je medijski prostor u Srbiji još uvijek poligon za reprodukciju mizoginije.

Summary

The author grounds her research and the later analysis on continually conducted daily press-clipping of seven main printed daily newspapers and two main electronic media in Serbia, within the three years period (2009 – 2011). There is presented analysis of media reports on gender based violence, with particular focus on the most frequent family violence cases within the two years period, 2010 to 2011. As the best of media reports on gender based violence, the author stressed its „whistle blower“ role meaning, media are the main source of information on cases, dimensions and forms of gender based violence. There are mentioned also the worse moments of media reporting in the mentioned period, which are skewed, deformed reality by artificial making these cases up as romantic love stories. For example, in 2010 the worse was reporting on the „Pajcin/Kapisoda“ case, while in 2012 the worse was reporting on the case „Ponjiger“. The author also warned on worrisome fact of sudden disappearance of media reports on partners' murders after the last such report published in October 12 of 2011. That way, the problem of partners/family violence is not solved at all but to this existing problem, probably is added the problem of diminished freedom of media.

Key words: Media, family violence, partners' murders, hate killing, best analysis of gender based violence, analysis of media „silence“, influences to media by outside actors

Literatura

- Baćević Lj., In medias res, Efekti medija, Institut društvenih nauka, Beograd, 2004
- Basara S., Poslepraznično raspoloženje, Danas 9.1.2012
http://www.danas.rs/danasrs/kolumnisti/poslepraznicno_raspolozenje.881.html?news_id=231576
- Bera L., Trojka.rs/ 5. april 2011
<http://www.trojka.rs/zivot-i-stil/9099-femicid-izmisljen-problem-srbije.html>
- Bulajić J., Kazne za nasilje u porodici ubuduće bi trebalo da budu dodatno pooštrene RTS 6 decembar 2011
- Ćirić A., Novogovor, Vreme | Br 1054 | 17. Mart 2011.
<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=981443>
- Dekić S., Seks, roblje i politika, Genero, posebno izdanje, 2004, 29 -37
- Ekipa Kurira, Doktor me silovao!, Kurir 19 avgust 2011, Strana:12
- Đorđević K., Od ruke nasilnika za pola godine stradalo 29 žena, Politika 1 septembar 11, Strana: 8
- Đorđević K, Kako izaći iz začaranog kruga nasilja Politika 2 septembar 2011, Strana: 8
- Isailović D., Poznanici brutalniji od manijaka iz mraka, Press, 17.jul 2011
- Jelovac B., Profesor hteo seks u zamenu za ocenu!, Alo, 4 novembar 2011, Strana:6
- J.I., Maljem presudio svojoj šefici, Večernje novosti 17. 03. 2011, Strana:13.
- Delić A., Ubijena zbog kirije, Večernje novosti, 28. maj, 2011.
<http://www.vesti-online.com/Vesti/Hronika/140231/Ubio-zbog-kirije-pa-spalio-kucu>
- Kitzinger J., 2004, Media coverage of sexual violence against women And Children, 13 – 39, In Women and media: international perspectives, ed, Karen Ross Carolin M Byerly, Blackweell Publishing, LTD, Malden USA, Oxford UK, Carlton Australia
- Kolundžija N., Usmrtili staricu na kućnom pragu, Blic 29 april 2011, Strana:14
- Nikolić Z., Iskasapio ženu zbog 350 evra, Kurir, 27. Mart, 2011
<http://www.kurir-info.rs/crna-hronika/iskasapio-zenu-zbog-350-evra-82202.php>
- Lemajić J., Bajmok: Ubijena u podrumu kuće, Večernje novosti 3 decembar 2011, Strana:12

- Ljutić J. D., Porast nasilja u porodici, Večernje novosti 19 juli 2011, Strana: 19
- Ljutić J.D., Porodica skočila kroz prozor, dečak kritično, Večernje novosti 7 decembar 2011, Strana:15
- Ljutić J. D, Dve smrti zbog ljubomore, Večernje novosti 12 oktobar 2011, Strana:16
- Miletić M, Komunikacione strategije, pokušaj teorijske konceptualizacije, Komunikacije, mediji, kultura, Godišnjak Fakulteta za kulturu i medije, Megatrend univerzitet, Beograd, 2011, str. 13- 29
- Milovanović-Hrašovac I., Krvava despotija muškaraca, Vreme 21 juli 2011, Strana: 22
- Milivojević S., Žene i mediji: strategija isključivanja, Genero, posebno izdanje, 2004, str. 11- 24ogrtad, 2004
- M. S., Ženu silovao, pa je zadavio!, Press 3 avgust 2011, Strana: 12,13
- Mršević Z., (2011), Žene u medijima: 2010 u Srbiji, Genero,12/2008 69 - 95
- Nasilni muževi ubijaju,10. 07. 2011
<http://www.crnahronika.rs/nasilni-muzevi-ubili-29-zena/>
- Nedeljković V., Šestoro komšija čak 40 minuta tuklo doktorku, Press 3 novembar 2011, Strana: 8
- Onodi L., Dobila batine umesto plate?, Press Vojvodina 19.avgust 2011.
<http://www.pressonline.rs/sr/vesti/Vojvodina/story/172398/Dobila+batine+umesto+plate.html>
- Starčević, Silovao poznanicu celu noć, a potom je tukao štanglom, Blic, 16. 08. 2011.
<http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/271607/Silovao-poznanicu-celu-noc-a-potom-je-tukao-stanglom>
- Talović V., Sve veći broj zastrašujućih zločina među srodnicima.Ubijanje porodice Večernje novosti 24. avgust 2011, Strana: 13
- Tanjug, Večernje novosti on line, Srbija: U porodičnom nasilju ubijeno 28 žena 13 decembar 2011
<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.290.html:357300-Srbija-U-porodicnom-nasilju-ubijeno-28-zena>
- Torlak N., Rodna ravnopravnost u ogledalu ženske štampe, Komunikacione strategije, pokušaj teorijske konceptualizacije, Komunikacije, mediji, kultura, Godišnjak Fakulteta za kulturu i medije, Megatrend univerzitet, Beograd, str. 2011, 191 – 199
- Vukmirović Đ., Babić B., Ubica ponavlja: "Mrzim žene", Večernje novosti 10. juni 2011, Strana:12

Uskoković Z., Porodični zločini sve češći, Večernje novosti 5 septembar 2011,
Strana:11

V.C.S., Batine koštaju državu četiri milijarde, Večernje novosti 15.oktobar, Strana:6

V.C.S., Mrznja na daljinu, Večernje novosti 5 septembar 2011, Strana:11

Višnjic J., Lončarev K., Politike rePrezentacije, IGBttiQ PoPulacije u medijima
SrBije, LabriS - organizacija za lezbejska ljudska prava, Beograd, Srbija, 2011.
<http://www.labris.org.rs/images/npublikacije/LabrisPublikacijaFIN.pdf>

Z.M., Strože kazne za porodične nasilnike, Danas 24 avgust 2011, Strana: 7